

İSTANBUL GEZGİNLERİ

Aksiyon 36 / 17.08.2014

ÜSKÜDAR'DAN ÇENGELKÖY'E

İçindekiler

Sultan III. Ahmed Çeşmesi.....	3
Mihrimah Sultan Külliyesi	4
Fethi Paşa Korusu	10
Kuzguncuk	11
Bet Yaakov Sinagogu	12
Kuzguncuk Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi	12
Aya Panteleimon Rum Kilisesi	12
Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Ortodoks Kilisesi.....	13
Kuzguncuk Camii	13
Üryanizade Ahmet Esat Camii	14
Beylerbeyi	14
Beylerbeyi Sarayı.....	14
Beylerbeyi (Hamid-i Evvel) Camii	15
Çengelköy.....	18
Serkavas Ahmed Ağa Çeşmesi.....	19
Lahanacılar Çeşmesi	20
Çınaraltı.....	20
Hamdullah Paşa (Çınarlı) Camii	20
Çengelköy Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi	21
Süper Baba	21
Perihan Abla.....	21
Ekmek Teknesi.....	21
İstanbul'un Florası ve Hayatımızdaki Yeri	22

Sultan III. Ahmed Çeşmesi

Üsküdar Meydanı'nda bulunan çeşmenin denize bakan tarafında şu kitabe bulunmaktadır:

**Didi Han Ahmet ile bile İbrahim tarihin
Suvardı alemi dest-i Muhammed ile cevadullah**

yani

**Ahmet Han tarihi İbrahimle birlikte söyledi
Allah'ın cömertliği, alemi Muhammed eli ile suladı**

Bu kitabeden anlaşıldığı üzere çeşme Sultan III. Ahmed'in emri ile Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Sultan'ın çeşmeyi annesi Emetullah Rabia Gülnüş Sultan adına yaptırdığı bilinmektedir. Yine yukarıdaki kitabe çeşmenin yapılış tarihini de bizlere vermektedir. Ebced hesabına göre bu kitabenin değeri 1141'dir ve bu da miladi 1728 ya da 1729 yıllarına tekabül etmektedir.

Lale Devri'nin en güzel süslenmiş çeşmelerinden birisi olan çeşmenin diğer üç yüzünde de her birinde 9 beyit olmak üzere dönemin önemli şairlerinin beyitleri bulunmaktadır.

Çeşmenin Mihrimah Sultan Camii tarafında bulunan cephesinde Şair Nedim'in;

**Âb-rû-yi saltanat Hân Ahmed-i Gâzi ki ânın
Dâima icrâ-yı şer-i Ahmedî'dir hem-demi**

**(Saltanatın yüzü suyu Gazi Ahmed Han ki onun
Daima işi canciğer arkadaşı Ahmed (Hz. Muhammed)'in vaazını
yürütmektir)**

otobüs durakları tarafında Şair Rahmi'nin;

**Semiyy-i fahr-i mevcûdât Sultan Ahmed-i Gâzi
Şeh-i sâhib-meâsir zıll-i pâk-i Hazret-i Vehhâb**

**(Kainatın övüneniyle adaş Gazi Sultan Ahmed
Güzel eserleri yaptıran şah, mübarek Allah'ın gölgesi)**

ve son cephesinde de Şair Şakir'in;

**Şehinşâh-ı humayûn-pâye Sultan Ahmed Gâzi
Kerâmetdir olan sâdir o hâkân-ı müeyyeden**

**(Sarayın padişahı mertebesindeki Gazi Sultan Ahmed
Ondan olan keramettir o kuvvetlendirilmiş hakandan)**

beyitleri ile başlayan şiirleri bulunmaktadır.

Çeşme ilk yapıldığı dönemde deniz kenarında iken 1940'larda yapılan meydan düzenleme çalışmaları sırasında çukurda kalmış, 1955 senesinde de deniz kenarındaki yerinden sökülerek bugünkü yerine taşınmıştır. Bugün çeşmeyi çevreleyen basamaklar da o dönemde eklenmiştir.

Mihrimah Sultan Külliyesi

Hepinizin kulağına gelmiştir aslında olmayan Mimar Sinan ve Mihrimah Sultan aşkı. Peşinen bunun gerçek olmadığını, en azından elimizde bunu ispatlayacak hatta ima edecek bile bir belge olmadığını söylemek gerek. Bu asılsız aşk hikayesi ilk defa İngiliz yazar Arthur Stratton'un yayınladığı Mimar Sinan hakkındaki biyografik bir romanda gündeme geliyor, sene 1972. Daha sonra İskender Pala hatırlatıyor bu sözde aşk hikayesini, ardından hakkında romanlar yazılıyor, dilden dile anlatılıyor, yayılıyor, inanılıyor.

Gerçek olmadığını üstüne basa basa söyledikten sonra biz de bahsedelim bu çok güzel kurgulanmış 'aşk romanı'ndan: Mihrimah

Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan olma tek kızı. 1522 senesinin 21 Mart günü dünyaya gelir. Bu yüzdendir ki adını Mihrimah koyarlar yani güneş (mihr) ile ay (mah) çünkü 21 Mart ilkbahar ekinoksudur yani gece ile gündüzün eşit olduğu gün. Kanuni, Mihrimah Sultan'ı çok sever ve hatta uğur saydığı için bazı seferlere bile yanında götürür ki bu seferlerden birisi de Kara Boğdan Seferi'dir. Bu sefer sırasında dönemin Hassa Mimarı Acem Ali, ordunun Prut Nehri'ni geçebilmesi için bataklık alanda bir köprü yapmaya çalışır ama başarılı olamaz, bir iki deneme daha derken Kanuni Sultan Süleyman iyiden iyiye rahatsız olur. Tam bu arada bir yeniçeri olan Sinan'dan bahsederler kendisine. Daha önce imar ve inşa işlerinde çok yararlılık gösteren yeniçeri Sinan'ın bu işi de yapabileceğini fısıldarlar Kanuni'nin kulağına. Kanuni Sinan'dan köprüyü 13 günde tamam edeceğine dair söz alır, yapamazsa eğer kellesi gidecektir. Sinan'ın gidecek kelle değil de, padişaha söz verirken görüp aşık olduğu Mihrimah Sultan'ı bir daha göremeyecek olmak düşündürür kara kara. Mihrimah Sultan'ı tekrar görebilmek uğruna da verdiği sözü tutar ve 13 günde tamam eder köprüyü. Sonrasında da hassa mimarlık görevine getirilir.

Sefer dönüşünde Mihrimah Sultan evlilik çağına da geldiği için evlendirilmesine karar verilir. İki de talibi çıkar. Birisi artık hassa mimarı olan Mimar Sinan'dır diğeri de Diyarbekir Beylerbeyi Rüstem Paşa. Hem aradaki yaş farkından dolayı (Mimar Sinan 50 yaşındadır, Rüstem Paşa 39, Mihrimah Sultan 17) hem de politik nedenlerden dolayı iki aday arasından Rüstem Paşa daha uygun görülür ve Mihrimah Sultan Rüstem Paşa ile evlendirilir.

Mimar Sinan aşık olduğu kızı alamamıştır ama ona olan aşkı zaten evli olmasına rağmen de geçmemiştir. Aradan yıllar geçer. Hayır sever bir Sultan olan Mihrimah Sultan bir külliye yaptırmak için Mimar Sinan'ın kapısını çalar. Mimar Sinan külliyenin nereye yapılmasını istediğini sorar Mihrimah Sultan'a, Sultan kararı Mimar Sinan'a bırakır. Üsküdar seçilir külliye mekan olarak. Ve külliye tamamlanır. Aradan bir 15 sene daha geçince Mihrimah Sultan bir kere daha çalar Koca Sinan'ın kapısını. Yeni bir külliye yaptırmak

istemektedir. Mimar Sinan'ın aşkını kendi dilinden anlatabilmek için yıllardır beklediği fırsat ayağına gelmiştir. Mimar Sinan bu sefer Edirnekapı'yı tercih eder külliye mekan olarak. Külliye tamamlandığında ise aşkını İstanbul'a yazmıştır Mimar Sinan silinmeyecek şekilde, nasıl mı? Mihrimah Sultan'ın doğum günü olan 21 Mart tarihinde gün doğarken Beyazıt Kulesi'ne çıkıp yönünüzü Üsküdar'a dönerseniz Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Camii'nin arkasından güneşin doğduğunu, aynı anda yönünüzü Edirnekapı'ya dönerseniz de Edirnekapı'daki Mihrimah Sultan Camii'nin arkasından ayın battığını görebilirsiniz; akşam vakti aynı işlemi tekrarlıyorsanız da tam tersinin olduğunu görürsünüz.

Evet, aslında olmayan aşk hikayemiz bu işte. Anlatması, dinlemesi çok keyifli ama maalesef gerçek değil...

Biz gelelim külliye'nin asıl öyküsüne. Mihrimah Sultan hem Kanuni'nin kızı olmasından hem de Rüstem Paşa'nın eşi olmasından dolayı oldukça varlıklı ve bir o kadar da hayır sever bir sultandır. Rüstem Paşa ile evliliğinin üzerinden henüz bir kaç sene geçmişken bir külliye yaptırmaya karar veren Mihrimah Sultan hassa mimarı Mimar Sinan'ın kapısını çalar. Külliye'nin inşasına ne zaman başlandığı tam olarak bilinmemekle birlikte 1540 senesinde temellerinin atıldığı tahmin edilmektedir. Külliye sekiz senede tamamlanarak 1548'de hizmete açılmıştır. Mimar Sinan'ın bu külliye ile birlikte sonradan başladığı Şehzade Mehmet Külliyesi'ni de aynı tarihte bitirdiği düşünülürse aradan geçen sekiz senenin aslında çok uzun bir süre olmadığı anlaşılacaktır ki bu iki külliye'nin inşaatı tamamlanmadan bir yandan da Süleymaniye Külliyesi'nin çalışmalarına başlanmıştır.

Mihrimah Sultan ile Rüstem Paşa'nın vakıflarına ait defterde külliye'nin 'cami, on altı hücre ve dersaneli medrese, sekiz bab misafirhane (imaret), ahur, bir kiler, bir anbar ve bir de handan müteşekkil olduğu belirtilmektedir.

Külliyenin camisi 11 metre çapındaki bir ana kubbeyi çevreleyen üç yarım kubbeden oluşmaktadır. Deniz tarafındaki giriş kapısının da olduğu cephede yarım kubbe bulunmamaktadır. Bu cephede bulunan revaklarla sağlanan iki son cemaat yeri de caminin en belirgin özelliğidir ki sonradan eklenen şadırvan da ikinci son cemaat yerinin altındadır.

Külliyenin medresesi bugün bir sağlık merkezi olarak kullanılmaktadır ve tüm iç özelliklerini kaybetmiştir. Sıbyan mektebi ise çocuk kütüphanesi olarak hizmet vermektedir. Bir yazlık açık, bir de kışık kapalı dershanesi olan sıbyan mektebinin kapalı dershanesinin altında kot farkından dolayı oluşan kısım orjinal halinde çeşme iken sonradan çeşmenin suyu kesilince önü açılarak dükkan olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Külliyenin han ve imaret dahil diğer yapıları günümüze ulaşmamıştır. Hatta külliye sonradan eklenen muvakkithane ve kasrın da yerinde yeller esmektedir. Külliye yine sonradan eklenen iki türbe ise diğerleri gibi şansız değildir; Sinaneddin Yusuf Türbesi ile Sadrazam İbrahim Ethem Paşa türbeleri hala yapıldıkları yerde durmaktadırlar. Konu türbeden açılmışken bu camide bir de farklı uygulama ile Rüstem Paşa'nın başka bir eşinden olan oğlu Osman Bey'in lahti de son cemaat yerine koyulmuştur.

Külliyeye sonradan eklenen bir diğer yapı olan çifte hamam da özelliğini tamamen kaybetmiştir ve bugün market olarak kullanılmaktadır.

Paşalimanı ve Yapıları

Kimi kaynaklara göre Boğaziçi'ne ismini veren İo'nun (İo, Zeus ile aşk yaşadığı için Hera tarafından ineğe çevrilmiştir ve hatta inek haliyle de rahat etmemesi için peşine bir at sineği takılmıştır, bu sinekten Boğaz'dan yüzerek geçmesi sayesinde kurtulduğu için de Boğaziçi'ne Bosphorus yani 'inek geçidi' adı verilmiştir.) Boğaz'a girdiği yer olduğu için, kimi kaynaklara göre de Anadolu'dan Sütlüce

mezbahanesine getirilen büyük baş hayvanların ilk konaklama yeri olan açık hava ahırları burada bulunduğu için Öküz Limanı olarak bilinen ancak sonradan Kanuni'nin kaptan-ı deryalığını da yapmış Piyale Paşa burada bir köşk yaptırdıncada adı Paşalimanı olarak değişen bu güzelim Boğaziçi semtinde gözünüze ilk çarpan yapılar sahildeki devasa taş binalar olacaktır.

Yolun kara tarafında kalan ve bugün 'Devlet Opera ve Balesi' ile 'Devlet Tiyatrosu Sahnesi' olarak kullanılan iki bina III. Selim zamanında 1798 ve 1802 yılları arasında hububat deposu olarak yaptırılmışlardır. Bunların hemen yanında bulunan ve bugün metruk haldeki yapı ise değirmendir. Bu taş binalara Kuzguncuk tarafından bitişik olan yapı ise eski Paşalimanı Karakolu'dur. Bu karakolun yapım tarihi ise 1842. Karakolun hemen yanında da III. Mustafa'nın Silahtarı Abdurrahman Ağa tarafından 1766 tarihinde yaptırılan, 1832 yılında II. Mahmut tarafından onartılan bir cami bulunmaktadır. Bu cami 1995 senesinde bir onarım daha görmüştür. Yolun deniz tarafında kalan ve bugün Ciner Holding yönetim binası olarak kullanılan 'U' planlı yapı ise eskinin 'Nemlizade Tütün Deposu'dur. Vedat Tek tarafından yapılan bu binanın yapım tarihinin 1923 ile 1925 yılları arasında olduğu tahmin edilmekle birlikte Vedat Tek'in kızının verdiği bilgiler ışığında 1923 olduğu yönündeki bilgiler ağırlık kazanmaktadır.

'Nemlizade Tütün Deposu'nun bulunduğu yerde eskiden Hüseyin Avni Paşa'nın yalısı bulunmaktaydı. Bu yalı Hüseyin Avni Paşa'nın öldürülmesinden sonra bir süre Cemile Sultan tarafından kullanılmış ve ardından hanedan içinde bir kaç kez el değiştirmiştir. TBMM'nin saltanatı kaldırılmasından sonra hanedanın yurt dışına gönderilmesi ile birlikte bir süre kullanılmayan yalı yıpranmış, hemen arkasında bulunan ve artık tütün deposu olarak kullanılan hububat depolarının yetersiz kalması ile birlikte tütün deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. İyice yıprandıktan sonra da yıkılarak yerine bugün görünen bina yaptırılmıştır. Bir dönem tütün ticaretiyle uğraşan Mithad Nemli'nin mülkü olduğu için Nemlizade ismi ile anılmaktadır.

Tütün şirketlerinin Osmanlı Devleti, Duyun-u Umumiye ve üç bankanın ortak kuruluşu olan 'tütün rejisi'ne (sonradan Tekel adını alacaktır) devredilmesinden sonra ise bu kurum tarafından, bu kurumun devletleştirilmesinden sonra da devlet tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Bu yapılar topluluğundan Kuzguncuk'a doğru hemen sonra ise yol kenarında bir çeşme bulunmaktadır; Hüseyin Avni Paşa'nın yalisının arkasına 1847 yılında yaptırdığı çeşme bugün hala onun adı ile anılmaktadır.

Hüseyin Avni Paşa demişken onun tarihimizdeki öneminden bahsetmeden geçmek olmaz. Hüseyin Avni Paşa aslen Ispartalı olup babası tarafından okuması için Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nde müderris olan dayısının yanına İstanbul'a gönderilmiştir. Burada ilk eğitimini aldıktan sonra asker olmuş, zaman içerisinde önce seraskerliğe (Genelkurmay Başkanlığı) ve ardından da sadrazamlığa kadar yükselmiştir. Sadrazamlık görevinden el çektirildiği yıllar Sultan Abdülaziz dönemidir ve devletin maddi açılardan sıkıntılı günleridir. Sultan Abdülaziz'in babası II. Mahmut ve ağabeyi Abdülmecid dönemlerinde yapılan ıslahatların faturaları ödenmeye başlamıştır ve Sultan Abdülaziz'den beklentiler büyüktür. Aynı dönemde Balkanlar'da Bulgarlarla da sürtüşmeler yaşanmaktadır. Bu durumdan istifade etmek isteyen sabık sadrazamlar Mithad ve Hüseyin Avni Paşalar Fatih ve Beyazid medreselerindeki özellikle Balkan kökenli öğrencileri kışkırtarak dönemin sadrazamı Mahmud Nedim Paşa aleyhtarı gösteriler yapmaya teşvik etmişlerdir. Sultan Abdülaziz Mahmud Nedim Paşa'yı ve dönemim şeyhülislamını görevden aldıysa da öğrenciler yatışmadı. Hüseyin Avni Paşa ve Mithad Paşalar görevden alınan şeyhülislamın yerine getirilmesini sağladıkları yeni şeyhülislamdan Sultan Abdülaziz'in azli için fetva alıp 30 Mayıs 1876 tarihinde yaptıkları darbe ile Sultan Abdülaziz'i tahtan indirerek V. Murat'ı tahta çıkardılar. Sultan Abdülaziz de Feriye Sarayları'nda gözaltına alındı, ancak tam 4 gün sonra burada kaldığı odada iki bileği birden kesilmiş halde ölü bulundu. Doktorlar

üstün körü verdikleri raporda Sultan Abdülaziz'in intihar ettiğini yazdılar. Sultan Abdülaziz'in eşlerinden Neşerek Hanım da tam bir hafta sonrasında üzüntüsünden vefat etti. Neşerek Hanım'ın kardeşi Çerkes Hasan ise tüm bu olaylardan hükümeti sorumlu tutarak 15 Haziran 1876 tarihinde Mithad Paşa'nın konağında yapılan bir hükümet toplantısını basarak Hüseyin Avni Paşa'yı ve Hariciye Nazırı Raşid Paşa'yı ve yakalanana kadar toplam 3 kişiyi daha öldürmüştür. Yakalandıktan sonra yargılanmış ve sonrasında Beyazid Meydanı'nda bir dut ağacına asılarak idam edilmiştir.

Fethi Paşa Korusu

Fethi Ahmed Paşa 1801 yılında İstanbul'da doğmuştur, aslen Rodoslu'dur. Elçilik, seraskerlik, ticaret vekilliği gibi görevlerde bulunmuştur ama daha çok iki kere yaptığı ve ikinci seferde ölene kadar görev başında kaldığı tophane müşirliği (mareşal) ile bilinir. 1858 yılında vefatından sonra II. Mahmud Türbesi'nin haziresinde bulunan mezarına defnedilmiştir. Fethi Ahmed Paşa, Sultan Abdülmecid'in talimatı ile Osmanlı'da ilk müzeyi kuran kişidir. 1846 yılında, silah deposu olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi'ni düzenleyerek iki kısımdan (Esliha-i Atika ve Asar-ı Atika) oluşan bir müze kurmuştur. Bu müze, günümüzdeki İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile Harbiye Askeri Müzesi'nin temellerini oluşturmuştur.

Fethi Ahmed Paşa'nın Kuzguncuk'ta bulunan yalısı bugün hala mevcuttur. Pembe Yalı olarak da bilinir. Bu yalının arkasındaki sırtlarda kalan kuru da hala Fethi Paşa Korusu olarak anılmaktadır. Bu kuru paşanın vefatından sonra mirasçıları arasında bölüşülmüş ve küçük parçalara ayrılmıştır. 1980'li yıllarda ise belediye parça parça istimlak ederek korunun büyük bölümünü tekrar yek pare hale getirmiştir. Bu dönemde kuru bakıma alınmış, kuru bakımı ile birlikte birisi Hüseyin Avni Paşa'ya ait olan ve yandığı için kullanılamaz durumda olan iki köşk de restore edilmiştir. Bu köşklere Hüseyin Avni Paşa'ya ait olan köşk geçtiğimiz günlerde yeniden yanmıştır.

Kuzguncuk

Evliya Çelebi'nin aktardığına göre bu semt ismini Fatih zamanında buraya yerleşmiş Kuzgun Bana adındaki bir veliden almaktadır ama burada yerleşim İstanbul'Un fethi ile başlamamıştır. Fetih öncesinde burada Hrisokeramos isminin değişmesiyle adı Kosinitza olan bir köy varmış. Peki ya Hrisokeramos? Onun da anlamı 'altın kiremit' zira bu köyde zamanında kiremitleri yaldızlı bir kilise bulunmaktaymış.

Kuzguncuk'un bugün bile hala az da olsa görülebilen çok kültürlü yapısının temelleri elbette İstanbul'un fethi ile atılmış. Önceleri kendi halinde bir köy olan Kosinitza'ya tek tük de olsa Türkler yerleşmeye başlamış. Sonra Yahudiler gelmiş. Ne zaman geldikleri tam olarak bilinmemekle birlikte semti kutsal saymaya başlamaları 17. yüzyılla birlikte başlamış. Kutsal çünkü Kosinitza'yı kutsal topraklara, vadedilmiş topraklara geçmeden önceki son durak olarak kabul etmişler (Bella Vista). Hedefe varılamazsa bile en azından burada yaşamak, dönüp burada ölmek ve buraya gömülmek tavsiye edilir olmuş Yahudiler arasında. Haliyle artık Kuzguncuk diye anılmaya başlanmış semtte bir Yahudi nüfusu yoğunluğu başlamış. Onları Ermeniler takip etmiş... Türk nüfus hep azınlıkta kalmış... Hatta Kuzguncuk'tan ziyade Üsküdar ve Paşalimanı çevresinde yaşamayı tercih etmişler. Bu yüzdendir ki semtteki Rum ve Ermeni kiliseleri ve sinagogun yanına cami çok sonraları, taa 1950'li yıllarda eklenmiş. Onun arsasının bir kısmını da hemen yanındaki Ermeni kilisesi bağışlamış.

Bugün artık o çok kültürlülüğünden çok da eser kalmayan Kuzguncuk, en azından yapısını korumaya çalışıyor. Kuzguncuk ya da İlia Bostanı'nın (İlia Bostanı çünkü bu bostan Rum İspiro Şoro'dan oğlu İlia Şoro'ya ondan da 1977 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiştir.) bir özel okula arsa olmaması için semt halkının verdiği mücadele takdire şayandır. Mücadele etmiş ve kazanmayı bilmişlerdir...

Bet Yaakov Sinagogu

Halk arasında Kehilla Santral (Merkez) ya da Kal de Abašo (Aşağı Sinagog) olarak bilinen sinagogun yapım tarihinin 1878 olduğu söylene de 1862 tarihinde Sultan Abdülaziz'in sinagogun tamirine izin veren bir fermanının varlığı burada çok daha eskiden beri bir sinagogun var olduğunu göstermektedir. Halen Cuma akşamları, Cumartesi günleri ya da bayramlarda aktif olarak kullanılmaktadır. Bahçesinde özel günlerde açılan bir de 'midraş' (dini eğitim veren okul) bulunmaktadır.

Kuzguncuk'ta bu sinagotdan başka bir de halk arasındaki ismi Kal de Ariva (Yukarı Sinagog) olan asıl ismi Bet Nisim olan bir sinagog bulunmaktadır. Eski cemaat lideri Nesim Albala tarafından yenilediği için bu isim verilmiştir. 1840'lı yıllarda yapılan bu sinagog bugün ibadete kapalıdır.

Kuzguncuk Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi

Kilise 1821 tarihlidir. Nevşehir'in Mustafapaşa (Sinassos) kasabasından gelen hristiyanlar kurmuşlardır. Kilise 1951 ve 1995 yıllarında iki kere onarım görmüştür.

Aya Panteleimon Rum Kilisesi

Aziz Panteleimon İzmitli bir doktordur. Hocasının ölümü üzere Nicomedia (İzmit) kralı tarafından saraya alınacakken Hristiyanlığı kabul etmiş ve gösterdiği mucizlerle halkın hristiyanlaşmaya başlamasına neden olduğu için de işkenceler görerek şehit edilmiştir, bu nedenle de sonradan aziz ilan edilmiştir. 1831'de inşa edilen bu kilise de Aziz Panteleimon'a adanmıştır. 1872 senesinde yandıktan sonra bir süre harap kalan kilisenin yeniden yapımına 1890 senesinde başlanmış ve inşaat 1892 senesinde biterek, kilise bu tarihte ibadete açılmıştır. Mimarı Nikola Ziko'dur. Çan kulesi 1911 senesinde eklenmiştir.

Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Ortodoks Kilisesi

Ondokuzuncu yüzyılda Kuzguncuk'taki Ermeni nüfusu artınca bir kilise yapma gereği hasil olur. Semte Patrik İstefhanos Ağavni döneminde mimar Ohannes Amira Serveryan tarafından 1835 tarihinde ahşap bir kilise yapılır. Yapılan bu kilise Surp Krikor Lusavoriç'e adanır. Krikor Lusavoriç Ermenilerin Hristiyanlığı kabul etmesine vesile olan azizdir ve Lusavoriç ismi 'aydınlatıcı' anlamına gelmektedir. Ermeni cemaatine 'Gregoryan' denmesinin de nedeni budur. Ancak Ermeniler kendilerine 'Gregoryan' denmesinden normalde pek hazzetmezler zira onlar kendi kiliselerinin 'apostolik' yani bir havari tarafından kurulmuş kilise olduklarını iddia ederler. Kiliselerini kuran azizlerin de Aziz Taddeus ve Aziz Bartholomeus olduğunu savunurlar.

Biz dönelim kilisemize. Kilise 1835 yılında yapılmıştır yapılmasına ama 1861 senesinde yetersiz kalan ve yıpranan kilisenin yerine yenisinin yapılmasına karar verilir. Tamir kitabesine göre masraflarının büyük bir kısmını Bedros Şalcıyan'ın karşıladığı bugün görünen kilise yaptırılır. Mimarının hakkında kesin bilgi olmamakla birlikte Sarkis Balyan olduğu söylenir. Kilisenin en büyük özelliği İstanbul'daki tek kubbeli Ermeni kilisesi olmasıdır.

Kuzguncuk Camii

1860 yılına kadar camisi bulunmayan Kuzguncuk semtinde özellikle 19.yy'ın sonunda ve 20. yy'ın başlarında Türk nüfusun artması ile birlikte bir cami yapılması gündeme gelir. Ancak müsait bir bulunmaz, bulunan yer de ufaktır ve hemen yanı başında bir Ermeni kilisesi bulunmaktadır. Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi o zaman kendi bahçesinden bir bölümü cami yapımına bağışlar ve hatta maddi destek de olur ce kilisenin hemen yanı başına Kuzguncuk Camii yapılır. 1952'de yapımına başlanan cami 1956 yılında tamamlandığında semt Üryanizade Camii'den sonra semtin ikinci camii olur.

Üryanizade Ahmet Esat Camii

Kuzguncuk semtine yapılan ilk camidir. II. Abdülhamit dönemi şeyhülislamlarından Üryanizade Ahmet Esat Efendi tarafından 1860 senesinden yaptırılmıştır. Alt katı kagirdir ve bu kagir bölümde kayıkhanesi bulunmaktadır. Ahşap olan üst katı ise camii olarak kullanılmaktadır. Ahşap minaresi İstanbul'daki en güzel örneklerinden birisidir. Caminin yapımının 40 günde tamamlandığı rivayet edilmektedir.

Beylerbeyi

II. Konstantinos zamanında bu yörede yapılan bir kilisenin kubbesinin üstüne çok büyük bir haç koyulur. Bu haç sayesinde de semt Stauros olarak adlandırılmaya başlanır. Bölgenin Türkleşmesi ile birlikte de İstavroz halini alır. Bu ismin Beylerbeyi'ne ne zaman dönüştüğü tam olarak bilinmemekle birlikte 18. yy'ın ikinci yarısı ile birlikte bu isimle anılmaya başladığı tahmin edilmektedir.

Beylerbeyi Sarayı

Sarayın bugün olduğu yerde II. Mahmut döneminde İstavroz Bahçeleri olarak bilinen has bahçenin içine 1829 tarihinde bir ahşap saray yapımına başlanır. Sarayın inşası 3 yıl sürer ve 1832 tarihinde kullanıma açılır. Sarayın mimarı Krikor Amira Balyan'dır. Bu sarayda Sultan Abdülmecid içindeyken 1851 yılında yangın çıkmış, yangına müdahale edilmiştir ancak uğursuz sayıldığı için bundan sonra rağbet edilmemiştir.

Sultan Abdülaziz tahta geçtikten sonra ise bu ahşap sarayı yıktırarak yerine yeni bir saray yaptırmak ister. 1861 senesinde inşaatına başlanan sarayın mimarları yine Balyanlardır ama bu sefer Sarkis ve Agop Balyanlar... İnşaat 3 senede tamamlanır, 1864'te bina hazırdır hem içerisinde kullanılacak eşyaların seçimi, hem de sarayın yazlık saray olması nedeniyle kullanıma 1865 senesinin Nisan ayında başlanır.

Saray'da şu an şu yapılar bulunmaktadır:

- Selamlık / Harem: Sarayın ana yapısıdır. Asıl harem binası daha önce farklı bir bina iken günümüze ulaşmamıştır. Ana yapı ise kendi içerisinde farklılaştırılarak hem harem hem de selamlık olarak kullanılmıştır.
- Mermer Köşk: Eski İstavroz Sarayı'ndan günümüze kalan yegane yapıdır (tüneli saymazsak). Dış kaplamasında kullanılan mermer levjalardan dolayı bu isimle anılmaktadır.
- Sarı Köşk: Her ne kadar eski İstavroz Sarayı'ndan kaldığı söylene de ana yapı ile oluşturduğu mimarı bütünlük nedeniyle yeni saray ile aynı dönemde yapıldığı tahmin edilmektedir. Adını yapımında kullanılan taşın ve badanasının renginden almaktadır.
- Ahır Köşk: Sarayın ahırları ve hemen ahırın yanında bulunan köşktür. Köprü'nün gölgesi altında kalmaktadır.
- Deniz Köşklere: Deniz kenarındaki iki köşktür. Birisi haremin diğer selamlığın kullanımı içindir. Giriş kapıları bahçe tarafındadır.
- Tünel: Sarayın yapımı ile birlikte ulaşımı sağlayan sahil yolunun kesilmesi ile oluşan ulaşım sorununu gidermek amacı ile yapılmıştır. Tünelin içerisinde 1829 tarihli bir de çeşme bulunamaktadır.

Beylerbeyi (Hamid-i Evvel) Camii

(Yazı için Mustafa Ergül'e teşekkür ederiz.)

Beylerbeyi Camii, eski Beylerbeyi (İstavroz) Sarayı'nın Hırka-i Şerif hücresi dairesinin bulunduğu yerde (Hamid- i Evvel) Sultan I. Abdülhamid tarafından annesi Şermin Rabia Sultanın anısına yapılmıştır.

Sultan I. Abdülhamid (1774-1789) tarafından yaptırılan Beylerbeyi Camii'nin 1192/1778'de inşa edildiğini belirten üç kitabesi vardır. Bu kitabeler, Yalıboyu Caddesi üzerindeki avlu kapısı, Çamlıca Caddesi

üzerindeki bugün kullanılmakta olan avlu kapısı ve son cemaat yerinden harime geçilen ana kapı üzerinde yer alır. Son cemaat yeri orta kemerinin boşluğuna yerleştirilmiş olan kitabe ise caminin I. Abdülhamid'in annesi Rabia Sultan'ın anısına yaptırıldığını belirtmektedir.

İnşaatına 3 Nisan 1777 tarihinde başlanmış, 15 Ağustos 1778 (1192) tarihinde de ibadete açılmıştır.

Hassabaşı Mimarı Mehmed Tahir Ağa olup, bina emini ise Şehremini Hafız el - Hac Mustafa efendidir. Eskiden külliyeinin masraflarının karşılanması için vakıflar kurulurdu, bu vakıflara külliye dahilindeki dükkanlar, hamamlar gibi mülklerin gelirleri aktarılır, hatta kimi zaman ek olarak bir köyün ya da şehrin tüm geliri (vergisi) bu vakıflara aktarılırdı. Cami emini dediğimiz kişi de bu vakıfların mali işlerinden sorumlu olduğu kişilere verilen isimdir.

Mustafa Efendi aynı zamanda I. Abdülhamit'in Bahçekapı'da yaptırdığı türbe, medrese, kütüphane, mescit, imaret, sıbyan mektebi, sebil ve üç çeşme ile sıra dükkânlardan meydana gelen külleyesinde bina emnidir. Zaten bazı yazarlar Beylerbeyi Camii'nin I. Abdülhamit'in bahçe kapıda kurduğu külliyeinin doğal bir devamı diye nitelendirmektedir. Beylerbeyi Camii ile birlikte yapılan hamam ve sıbyan mektebi de bu külliyeinin parçaları olarak değerlendirilmektedir.

Yapımı üzerinden uzun bir süre geçmemiş olmakla birlikte, II. Mahmud döneminde kapsamlı bir müdahale ve yeniden yapım söz konusudur. Ünlü Türk tarihçi ve İstanbul ansiklopedisinin de yazarı olan Reşat Ekrem Koçu'nun çevirisiyle açıkladığı onarım yazıtı 1236/1820-1821 tarihini vermektedir. Bu kitabe, deniz tarafında caminin kuzey batısında hünkar mahfiline denizden geldiği zaman avluya geçişi sağlayan kapı üzerinde yer alır. II. Mahmud döneminde(1808-1839) hünkar dairesi eklenmiş, güneybatıdaki tek minaresi yıkılarak, iki yeni minare inşa edilmiştir, ilk minare ile birlikte caminin son cemaat yeri üzerindeki mektep de kaldırılmış

ancak, minare kapısı olarak kullanılan eski mektep kapısının kitabesi yerinde bırakılmıştır. II. Mahmud ayrıca bir muvakkithane (Osmanlı Döneminde halkın namaz vakitlerini öğrenmesi için yapılmış olan yapılara verilen ad) ile yanında mektep için yeni bir bina ve deniz kıyısında dört cepheli bir çeşme yaptırmış, caminin önündeki rıhtım genişletilerek üç tarafı duvarla çevrelenmiş iç harem avlusu oluşturulmuştur. Bu avlunun denize paralel olan duvarındaki kapı üzerinde II. Mahmud'un tuğrası bulunmaktadır. Yukarıda sözü edilen tamir kitabesinin üzerinde bulunduğu avluya giriş kapısı duvarı da bu müdahale sırasında yapılmış olmalıdır.

Cami Barok döneminin esintilerini yaşatmakta olup taşıyıcı duvarları kesme taştan inşa edilmiştir. Merkezi tek kubbeli mihrap üstü yarım bir kubbe ile vurgulanmış sekizgen tabana oturan bir yapıdır. 55 pencere ve iç mekânda kalem işleriyle süslü duvarlarda hem Osmanlı hem de Avrupa çinileri göze çarpar. Doğu ve batı cephelerinin kuzey uçlarında girişler vardır. Ana giriş deniz tarafındadır ama günümüzde burası kullanılmamaktadır. Cadde üzerindeki girişin hemen önünde camiye cuma namazına gelen padişahın ata binmesini kolaylaştıran bir binek taşı vardır. Söz konusu kapı caminin en büyük kapısıdır. İki yanında kurna tekneli birer çeşme vardır ve caddeye bakan yüzünde caminin kitabelerinden biri yer alır.

Beylerbeyi Camii'nin en önemli özelliklerinden birisi de camilerin bitişiğinde inşa edilen hünkar kasırlarının cami bünyesinden ayrı düşünülmesine son verilerek camii bünyesine dahil edilmesidir. Bunun sebebi ise cuma namazı için gelen padişahın hünkar mahfiline geçinceye kadar dinlenmesi ve ahalinin isteklerini dinlemek, küçük kabulleri yapması ve kullarıyla daha yakından ilgilenme isteğidir. Bunun için son cemaat yerinin üstü uygun görülerek bu kısım iki katlı yapılmaya başlanılmış ve üst kat hünkâr kasrı olarak düzenlenmiştir. Hünkâr mahfilinin zemin katındaki üçayak, kesme taştan, diğer tüm serbest taşıyıcılar yekpare mermerden yapılmıştır. Padişah bu kasra hem karadan hem de denizden geçebiliyordu.

13 Mart 1983 gecesi bitişiğindeki Debrelil İsmail Paşa Yalısı'nda çıkan yangın Beylerbeyi Camii'nin ahşap kubbesinin yanarak okmesine neden olmuş ve cami kısmen hasar gormuştür. Öncelikle kubbe ele alınmış ve yapı büyük ölçüde yenilenmiş, kubbede bulunan yazı fotoğraflar yardımıyla tamamlanarak uygulanmıştır. Ancak, bu dönemde kubbenin bezeme programı yine değiştirilmiştir. Çökme sırasında harap olan döşeme tuğlaları da yenilenmiştir. Ayrıca, hünkar kasrı, hünkar mahfili, son cemaat yeri gibi bölümlerde de bazı işlerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu işler tamamlanarak Beylerbeyi Camii, 29 Mayıs 1983'te tekrar ibadete açılmıştır.

Son olarak 2013 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tekrar bir restorasyon işlemine tabii tutularak Seher ve Mehmet Ali Aydınlar ifti tarafından da trafik kazasında yitirdikleri oğulları Kerem Aydınlar'ın hayrına mali konularda yardım edilerek restorasyonu tamamlanarak şu andaki görünümünü almıştır.

Camii konum itibariyle harika bir manzaraya sahip olmuştur. Bu camii çekilen dizilerdeki bazı senaryolara da ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'de çok popöler olan bir dizi var hepimiz az da olsa izlemişizdir; Kurtlar Vadisi. Senaryo gereği Cuma namazı çıkışında Başbakana İskender Büyük adlı karakter tarafından bu camide suikast düzenlenecektir. Ve bizim Süpermen'den hallice kahramanımız olan Polat Alemdar padişah gibi denizden tekneyle gelip bir çırpıda 10-15 adamı hiç edip her zaman ki gibi başbakanı olası bir suikasttan son anda kurtarır. Ne kadarı ilgilendirir bilmem ama 63. bölüm sezon finalidir. Bu gereksiz bilgiyi de paylaşmak istedim.

Çengelköy

Protos Diskos, yani birinci köy; Çengelköy'ün bilinen ilk ismi. İmparator Justinianos zamanında Çengelköy'e řehirден uzak, yeşillikler içinde ve tertemiz havasından dolayı bir manastır yapılmış, bu manastır daha önce burada bulunan eski ve kullanılmayan bir impartorluk sarayı tamir edilerek hizmete açılmış. Manastırın ismi

ise 'Ta Metanias' yani tövbecarlar olmuş zira kötü yola düşmüş kadınların islahı için kullanılması amaçlanmaktaymış. Bunda İmparatoriçe Theodora'nın da çok temiz olmayan geçmişinin bir katkısı var mıdır bilemiyoruz. Bu manastırdan dolayı Ta Metanias Çengelköy'ün bilinen ikinci ismi olur.

İmparator Justinianos'dan sonra yerine geçen İmparator II. Justin'in eşi Sofhia (ki impartoriçe Theodora'nın yeğenidir) da Çengelköy'e çok önem verir. Yeni kiliseler ve hatta kendisi için de bir saray yaptırır. Köyün ismi Sofiana olmuştur bile.

Sofiana köyü zaman içerisinde yapılan kiliselerin ve manastırın da etkisi ile dinen gayet etkili bir konuma gelmiş durumdaydı. Ancak Ta Metanias Manastır'da artık yıpranmış, eskimişti. 11. yy'la birlikte buradaki manastır onartıldı. Ve bu dini açıdan saygın kişilerin semte gelip yerleşmesine neden oldu. Bu dönemle birlikte de köye Singeluhora yani Singelköy denmeye başlanmıştır (Singelos dinen saygın hatta patrikliğe aday kişilere verilen isimdir). Singeluhora'nın şehrin fethinden sonra Çengelköye nasıl dönüştüğünü anlamak da zor olmasa gerek.

Çengelköy isminin nasıl verildiğine dair daha bir çok rivayet bulunmaktadır. Fatih döneminde burada sahilde bir çok çengel (çıpa) görüldüğü için bu ismin verildiğini söyleyenler de vardır, burada bulunan çengel ustalarından dolayı verildiğini söyleyenler de. Hatta 18. yy'da yaşayan ve semte bir de cami yaptıran Çengelolu Tahir Paşa'dan dolayı isminin Çengelköy olduğu söylene de daha önceki kayıtlarda da bu isim kullanıldığı için bu iddiaya pek rağbet edilmemektedir.

Serkavas Ahmed Ağa Çeşmesi

Çengelköy iskele meydanındaki bu çeşme Mehmed Hüsrev Paşa'nın serkavası (baş koruması) Serkavas Mahmed Ağa tarafından 1853 tarihinde yaptırılmıştır.

Lahanacılar Çeşmesi

Sultan Çelebi Mehmet zamanında Amasya ile Merzifon arasındaki bir ovada, askerlerin ata sporu olan ciritin oynanması için iki takım kurulur. Bu takımlardan birisine bamyacılar, diğerine de lahanacılar denilir ki bunun nedeni de Amasya'nın bamyalarının, Merzifon'un da lahanalarının meşhur olmasıdır. Bamyacılar kırmızı, lahanacılar da yeşil renk kıyafetler giyerler müsabakalar sırasında. Bu iki takım arasında yüzyıllara yayılacak tatlı bir rekabet başlar. Zaman zaman padişahlar da bu rekabetin bir tarafı olurlar. Her iki takım da kazandıkları çeşitli başarılarından sonra kendilerini sembolize edecek anıtlar dikmişlerdir ki bunlardan en ünlülerinden birisi de Çengelköy'deki lahanacılar çeşmesidir. Bir benzeri de Beykoz'da bulunmaktadır. Bu çeşmeyi yaptıranın Ahmed Ağa olduğu hatta Kavasbaşı Ahmed Ağa olduğu bazı kaynaklarda geçse de ben bunu doğrulayamadım.

Bamyacılar ile Lahanacılar arasındaki bu rekabet bize Roma kökenli Bizans rekabetini; maviler ve yeşilleri anımsatmıyor değil...

Çınaraltı

Yaşı tam olarak saptanamamakla birlikte yapılan çalışmalara göre yaklaşık 800 yaşında olduğu tahmin edilmektedir. Bu ağacın Osmanlı İmparatorluğu'ndan da daha önce dikildiğini göstermektedir.

Hamdullah Paşa (Çınarlı) Camii

Kürekçi bir babanın oğlu olarak Çengelköy'de dünyaya gelen Abdullah Ağa baba mesleğini devam ettirmiştir. İşinde iyi olduğu için önce saltanat kayıklarında kürekçilik yapmış, sonra tedbil kayığına geçmiştir. Zaman içerisinde yükselerek kaptanıderyalığa kadar yükselen Abdullah Ağa 1818-20 yılları arasında bu camiyi yaptırmıştır. Paşa'nın yaptırdığı camii Hamdullah Paşa Camii olarak bilinmektedir.

Çengelköy Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi

17. yy'a tarihlenen kilise bir çok kez onarım görmüştür. Eskiden sahile daha yakinken sahil yolu yapılırken bir kısmı yıkılmıştır. Her sene 6 Ocak tarihinde yapılan denizden haç çıkarma töreni (ta fota) bu kilisede de yapılmaktadır. Aya Yorgi'ye ithaf edilmiştir.

Süper Baba

1993-97 yılları arasında ATV'de yayınlanan ve baş rolünde Şevket Altuğ'un oynadığı dizidir. Çengelköy semtinde çekilmiştir. Senaristliğini Yavuz Turgul, Sulhi Dölek, Nilgün Önes, Muharrem Buhara, Güliz Kucur ve Ayhan Sonyürek; yönetmenliğini ise Osman Sınav, Tunca Yönder, Orhan Oğuz, Kartal Tibet ve Feyzi Tuna yapmıştır. Dizinin müzikleri Yeni Türkü'ye aittir.

Perihan Abla

1986-88 yılları arasında TRT'de yayınlanan ve baş rollerinde Perran Kutman ile Şevket Altuğ'un oynadığı dizidir. Kuzguncuk semtinde çekilmiştir. Senaristliğini Kandemir Konduk ve Fatih Yıldız; yönetmenliğini ise Yalçın Yelence yapmıştır.

Ekmek Teknesi

2002-05 yılları arasında ATV ve Show Tv'de yayınlanan ve başrolünde Savaş Dinçel'in oynadığı dizidir. Kuzguncuk semtinde çekilmiştir. Senaristliğini Raci Şaşmaz, Mehmet Turgut, Hasan Kaçan, Elif Aktuğ, ve Bahadır Özdenler; yönetmenliğini Osman Sınav, Sadullah Şentürk, Gürsel Ateş ve Metin Günay yapmıştır. Dizinin müzikleri İnce saz'a aittir.

İstanbul'un Florası ve Hayatımızdaki Yeri

(İstanbul'da yaşarken İstanbul'u yaşamak)

(Yazı için Osman Kozan'a teşekkür ederiz.)

A - GİRİŞ

İstanbul, şehrin çeperlerindeki alanlara sıkışmış da olsa, bitki türleri açısından olağanüstü bir zenginliğine sahip. Kentin toprak çeşitliliği, iki deniz ve iki kıta arasındaki konumu, Karadeniz kıyılarından nemli ve soğuk, Marmara Denizi'nin sıcak ikliminin etkisi bu zenginliğin kaynağı.

B - FLORA

Flora, bir bölgede yetişen bitkilerin ortak adı, diğer bir deyimle bitki örtüsü topluluğu. Roma mitolojisinde çiçek ve bahar tanrıçası.

İstanbul'un Florası

Çok zengin bir bitki topluluğuna sahip olan İstanbul yöresinde şimşir, meşe, çınar, kayın, gürgen, akçağaç, kestane, çam, ladin ve servi gibi 2500 kadar bitki türü yetişir. Bu bitkilerden bir kısmı bu yöreye endemiktir. Genellikle ormanları oluşturan ağaçlar, İstanbul'un kuzeydoğusu, Alemdağ'ın kuzeyi ve Polenezköy çevresinde görülen kayın, kestane ve saplı meşedir. Bitki örtüsüne iklimin etkisinin yanında toprağında etkisi vardır. Kayın ağaç topluluğun bulunduğu alanları kireçsiz kahverengi orman toprakları kaplarken, meşe ve kestane topluluğunda bu topraklar kireçsizdir.

YER	KM2	BİTKİ ÇEŞİTLİLİĞİ
İngiltere	250.000	1850
Hollanda	50.000	1600
İstanbul	5.110	2500

C - FAUNA

Direy veya fauna, belli bir bölgede yaşayan hayvanların tümüne verilen addır. Yeryüzünde ekolojik olarak sınırlanabilir bir yaşam alanında bulunan hayvan türlerinin tamamıdır. Bakteriler gibi tek hücreli canlılar genellikle Flora (botanik) içinde değerlendirilir.

İstanbul'un Faunası

Hayvan yaşamı yönünden de zengin olan İstanbul'da, **geyik, yaban domuzu, yaban kedisi, kurt, çakal, vaşak, ayı ve tilki** gibi nadir bulunan memeli hayvanlar bulunabilir.

Bununla beraber önemli bir kuş göç yolu üzerinde yer alan İstanbul'da her ilkbahar ve sonbaharda leylek, kartal, şahin ve atmaca gibi çeşitli kuş türleri gözlemlenebilir. İstanbul'da en yaygın bulunan kuşlar ise **serçe, güvercin, kumru, karga ve artık kentin bir simgesi haline gelen ve İstanbul Gezginlerinin de logosunda olan martıdır. 2 Ekim Turnaların Göçü, Dünya Kuş Gözlem Günüdür.**

Ç - TAKSON

Takson, canlıların sınıflandırılmasında, âlemden alt türe kadar bir hiyerarşi içinde düzenlenmiş tüm birimlerin ortak adı.

Saka kuşu, kuşlar, kordalılar, denildiği zaman bir grup organizma kastedilir. Eğer böyle biyolojik bir grup, sınıflandırma kademelerinde biyolog tarafından ayırdedici karakterleri bakımından yeterince farklı görülürse o zaman organizma takson adını alır. Takson, belirli bir kategoriye girebilecek derecede ayırdedici farklılıklara sahip olan herhangi bir derecedeki (cins, tür, alt tür, v.s.) taksonomik gruptur.

D - ENDEMİK

Yeryüzünün yalnızca belirli bölgelerinde yayılış gösteren (yaşam alanı belirli bir bölgeyle sınırlı) canlı tür ya da cinslerine **endemik** denir. Endemikler, iklim değişimlerinde ve izolasyon koşullarında oluşur. Daha önce geniş alanlara yayılmış bir tür, iklim değişimi sonucu, ekolojik özelliklerine uygun belli bir yere çekilerek yaşamını sürdürür. Örneğin, Kazdağı göknarı, yalnızca Kazdağı'nda görülür. Bir bitki, sınırları belli dar bir alanda yayılış gösterirse o bitkiye endemik bitki denir.

Türkiye'de doğal olarak yetişen 10.000'den fazla bitkinin, yaklaşık ¼ (2500) İstanbul'da barınmaktadır. Bu bitkilerden 39 tanesi ise endemiktir, yani tüm dünya üzerinde sadece İstanbul'da yaşamaktadır.

Formula – 1, Flora – 0

"Başta Formula 1 tesisleri olmak üzere, yerleşim alanları, altyapı çalışmaları ve şehirleşme havzayı endemik bitkilerin geleceğini

büyük ölçüde tehdit ediyor. Formula 1 tesisleri çevresinde yürütülen araştırma sonuçları, bölgenin halen sahip olduğu özellikleriyle acilen koruma altına alınması gerektiğini gösteriyor. Bölgede yaklaşık 458 bitki doğal olarak yetişiyor, bunlardan 9'u endemik, 3'ü Bern Sözleşmesi'ne göre mutlaka korunması gereken bitkiler, toplamda 27'sinin nesli tehlike altında."

İstanbul il sınırı içinde doğal olarak yetişen 270 bitki türü "Türkiye'nin Tehlike Altındaki Nadir ve Endemik Bitkiler Listesi'nde yer alır.

DHKD, bu zenginliğin korunması için çeşitli kampanyalar da yürütüyor. Ağustos 2004'te başlanan "Formula 1 - Flora 0 Kampanyası" ile tesislerin etrafındaki 10 bin hektarlık alan yeniden incelendi. Tesis İstanbul'un önemli bitki alanlarından olan Ömerli Havzası içinde yer alıyor.

E - İSTANBUL'A HAS VEYA İSTANBULLA ANILAN ÇİÇEKLER

Bunlar arasında 39 türün dünya üzerindeki en zengin popülasyonlarının İstanbul'da bulunduğu belirlenmiştir;

Kayışdağı soğanı , Doğu razyası, İstanbul yılanıyastığı, Sahil asperulusı İstanbul unlucası, Kum incisi, Pendik sarıotu, Aydos peygamber çiçeği, Çatalca peygamber çiçeği, Dikensiz peygamber çiçeği, Kilyos peygamber çiçeği, Çokbaşlı köygöçüren, Kadıköy acı çiğdemi, Narin acı çiğdem, Sahil sarmaşığı, İstanbul çiğdemi, Ümraniye çiğdemi, Yarımburgaz hardalı, Bahçeşehir küresi, İstanbul binbir delikotu, Sahil (Kumul) çivitotu, Kilyos moru, İstanbul ballıbası, İstanbul nazendesı, İstanbul keteni, Boğaziçi keteni, Halkalı emzikotu, Kıyı kerevizi, Trakya düğün çiçeği, Karadeniz salkımı, Kıyı rokası, Boğaziçi kafesotu, İstanbul karahindıbası, Trakya karahindıbası, İstanbul kekiği, Kilyos yoncası (Yonca), Riva sığırkuyruğu, Sahil sığırkuyruğu, Trakya minesı

ÇATALCA PEYGAMBERÇİÇEĞİ (Centauria hermanii) Terkos Kasatura Kıyıları

Nemli fundalıklar ve ormanlarda yetişen turuncu renkli bir peygamberçiçeği türü. İstanbul'un Avrupa Yakası'nın kuzey kesimlerinde ve Asya Yakası'nda ise Aydos Dağı'nda yetişiyor. Aydos

Dağı'nda doğal arazilerinin yanlış kullanımı ve yanlış ağaçlandırma nedeniyle tehdit altında.

İSTANBUL ÇİĞDEMİ (*Crocus olivieri* ssp. *istanbulensis*)

1982 yılında İngiliz bilim adamı Brian Mathew tarafından yeni bir çiğdem çeşidi olarak dünyaya tanıtılan ve adını yetiştirdiği şehir olan İstanbul'dan alan ve dünyada sadece İstanbul'da yetiştirdiği için koruma altına alınması gereken çiğdem çeşidi olan İstanbulensis, şimdiye kadar yetiştirdiği tek yer olan Sultanbeyli ilçesi sınırlarındaki Aydos Ormanları'nda her yıl şubat sonlarında sarı renklerle açarak baharın gelişini müjdeliyor.

Bu çiçek botanik anlamda dar yayılışlı ve endemik bir bitki olmasıyla büyük öneme sahiptir. Mutlaka korunması gerekiyor. Sultanbeyli Belediyesi ise, 2008'den beri belediye logosu olarak İstanbulensis'i kullanmaktadır.

İSTANBUL KARDELENİ (*Galanthus plicatus* ssp. *byzantinus*) Ömerli Havzası

Anadolu'nun kuzeybatısına özgü nadir bir kardelen türü. İlk kez İstanbul'dan toplanan örneklerle 1893 yılında bilim dünyasına tanıtılmış. Nesli tükenmek üzere.

SAHİL ÇİVİTOTU (*Isatis arenaria*) Ağaçlı Kumulları

Türkiye'nin Karadeniz kıyılarına özgü çok nadir bulunan bir kumul bitkisi. İstanbul'dakiler, kum ocakları, yazlıklar ve ağaçlandırma nedeniyle yok olmak üzere. Ağaçlı Kumulları, İstanbul Karadeniz kıyılarında Terkos-Kilyos arasında yer alıyor. Kumullar günümüze kadar bozulmadan 3 küçük parça halinde kalmayı başarmış.

KİLYOS PEYGAMBERÇİÇEĞİ (*Centaurea kilaea*) Kilyos Kumulları

Adını Kilyos'tan alan, Türkiye'nin Batı Karadeniz kıyılarına özgü bir kumul bitkisi. İstanbul kıyılarındaki aşırı yapılaşma, kum çıkarımı ve yanlış ağaçlandırma nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Kilyos Kumulları, İstanbul'un Karadeniz kıyılarında Kumköy ve Gümüşdere arasında yer yer fundalık, mera ve ormanlarla çevrelenmiş geniş kumullardan oluşuyor.

BOĞAZIÇI KETENİ (*Linum tauricum ssp. bospori*) Kuzey Boğaziçi

Adını İstanbul Boğazı'ndan alan, şehrin en nadir bitkilerinden biri. Doğal yaşam alanı kumullar, meralar şehirleşmeyle kayboluyor. Avrupa Yakası'nda Rumeli Kavağı'ndan Kilyos'a uzanan alanlar ve Belgrad Ormanı; Asya Yakası'nda ise Beykoz Riva ve Çayağazi Deresi'ne kadar olan alanda yaşıyor.

SAHİL SİĞIRKUYRUĞU (*Verbascum degenii*) Terkos-Kasatura Kıyıları

İstanbul ve çevresinde birkaç alanda yetişen nadir bir kumul bitkisi. Karadeniz kıyılarındaki kum ve linyit çıkarımı, yazlık konutlar, artan turizm etkinlikleri ve ağaçlandırma nedeniyle tehlike altında.

SAHİL ASPERULASI (*Asperula littoralis*) Sahilköy-Şile Kıyıları

İstanbul'un kıyı kumullarında yetişen nadir ve endemik bir bitki. Kıyı kumullarındaki linyit ocakları, yazlıklar, turizm etkinlikleri ve ağaçlandırma çalışmaları nedeniyle tehlike altında. Sahilköy Şile Kıyıları; Karaburun ve Şile arasında, 20 km uzunluğunda kıyı kumul ve sarp kayalık bölgeler.

KADIKÖY ÇİĞDEMİ (*Colchicum chalcedonicum*) Ömerli Havzası

Adını Kadıköy'ün tarihi ismi, "Chalcedon"dan almış, çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere, dünyada yalnızca birkaç yerde yetiştiği bilinen çok nadir bir bitki. Kontrolsüz şehirleşme, bu bitkiyi de yok olmanın eşiğine getirdi. Ömerli Havzası'nda, Kocaeli Yarımadası'nın orta ve güney bölümlerinde yer alan tepelerde yetişiyor. Aydos Dağı, Kayış Dağı, Yelken Tepesi, Alemdağ, Paşaköy bu alanda.

ÇOKBAŞLI KÖYGÖÇÜREN Batı İstanbul Meraları

İstanbul'a özgü beyaz çiçekli bir bitki. Doğal yaşam alanları hızla genişleyen sanayi tesisleri nedeniyle tahrip ediliyor. Batı İstanbul Meraları; İstanbul'un kuzeybatısında, Esenyurt, Hadımköy, Arnavutköy ve Gaziosmanpaşa ilçeleriyle çevrili durumda.

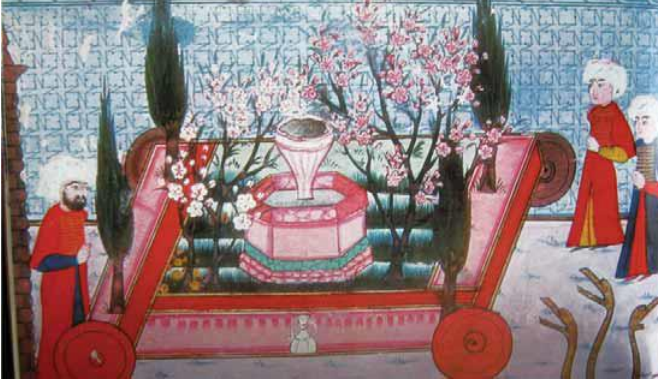
F - İSTANBUL'DA AĞAÇLAR VE ÇİÇEKLERİN HAYATIMIZDAKİ YERİ

Kanuni Sultan Süleyman'dan, IV. Murad 'a kadar sekiz padişah devri yaşayan Aziz Mahmud Hüdâî, (1543-1628) bilhassa padişahların sevgi ve saygısını kazanmış önemli bir ilim adamı ve önemli bir lalezarıydı.

Aziz Mahmud Hüdâî zamanında lale devri öncesinde başlayan çiçek yetiştirme merakının ve bu kültürü besleyen bahçe düzenleme sanatının gittikçe artan bir tutkuya dönüştüğü söylenebilir. Osmanlıda Aziz Mahmut Hüdayi döneminde bahçeler henüz batı tarzı etkisine girmemiştir. Yani rastgele dikilen ağaçlar Çok geniş olan saray bahçelerinde servi, şimşir, defne, mersin gibi ağaçlar karışık bir biçimde dikilmiştir, bunlar kendiliğinden yolları oluşturur ve hiçbir zaman budanmazlar. Bu yollar boyunca çiçekler ve gelişigüzel ekilmiş olan mevsimlik lahana, salatalık, ıspanak, kavun- karpuz ve her çeşit ot ve sebze bir arada bulunur.

Osmanlı devrinde ağaca ve çiçeğe büyük önem verilmekteydi. İstanbul'un en güzel ağaçlarının, çiçeklerin olduğu, özenle bakımlarının yapıldığı has bahçelerde devletin etkileyici törenleri yapılırdı. Padişahlar devlet işlerinden vakit bulabildiklerinde biraz soluklanmak türlü ağaçların dinlendirici ikliminden faydalanmak için has bahçelerde gözlerden uzak keyifli günler geçirerek dinlenmekteydiler. Dinlenmek yanında padişahlar sakin bir ortamda önemli kararlar da almaktaydılar.

Osmanlı genel olarak yeşile, ağaca çok önem vermiş ve bu yeşilliği korumuştur. Bunun en güzel örneğini Fatih Sultan Mehmed'de (1451- 1481) görmekteyiz. İstanbul, Türkler tarafından fethedildiğinde, bir şehre sükûnu getiren, göz zevkini okşayan tabiattan yoksundu. Fatih İstanbul'un tam bir medeniyet şehri olmasını istiyordu. Şehir yeşilin her tonuyla donatılmalıydı. Bu devirde birçok yer ağaçlandırıldı. Cihan padişahı ağaca o kadar önem veriyordu ki Kanunnamesinde; “ **Ormanımdan ağaç kesenin başı kesile**” buyruğunu veriyordu.

Güzellikleri genellikle “İrem bağı gibi” tasvir edilen Osmanlı has bahçelerinin, yani padişaha ait olan bahçelerin başında sarayların bahçeleri gelir. Bahçelerden beklenen işlevselliğin, güzellik kadar önemli oluşu; çiçek bahçelerinin sebze ve yemiş bahçeleriyle birlikte düzenlenişi de önemli bir özellik olarak belirir.

İstanbul’daki bahçeler yalnızca saray bahçeleri ve padişahların yaptırdıkları hasbahçelerle sınırlı değildi. Her sınıf halkın evi, ister büyük, ister küçük olsun, bahçeliydi ve insanlar bahçelerini, muhitlerini mutlaka ağaçlandırma, yeşillendirme çabası içerisindeydi. Sayısız bahçelerdeki servilerin yeşili, narların ateş rengi, çınarın, söğüdün gölgesi ve diğer ağaçlar hoş bir karmaşaya yol açarak İstanbul’a gelenlerin gözlerini şenlendirirdi.

Bir yabancı büyükelçinin eşi Türkiye ile ilgili hatıralarını kitaplaştırırken kitabında flora ile ilgili bir tespiti vardır. “İnsan yapısı olan her şey düzdür, doğal olan şeyler ise eğri bükürdür... Sizin şehirleriniz eğri bükür iken, doğal olması gereken ağaçların ise bir ip gibi dizili. Niçin böyle yapıyorsunuz bunu ben anlayamıyorum” ifadesi bakış açımızın nereden nereye geldiğini gösteriyor.

Üsküdar Bahçeleri

- Kavak Sarayı Bahçesi - Salacak sahili,

- Haydarpaşa Bahçesi - Ayrılık çeşme ve bölgesi,
- Ayazma Bahçesi - Ayazma camii ve çeşmesinin olduğu yer,
- Rüstem Paşa Bahçesi (Ayşe Sultan Bahçesi) - İmrahorda,
- Piyale Paşa Bahçesi (Kaya Sultan Bahçesi) - Öküz Limanı,
- Hanzade Bahçesi (Bayram Paşa Bahçesi) - Sahilde,
- Tunus Bağçesi - Dönme dolap sokağı ile Tunusbağı Caddesi arasında
- Fatma Sultan Bahçesi - Salacak iskelesi civarında

AĞAÇLAR

Türk toplumunun ağaç konusundaki duyarlılığının temelinde inanç sistemi içerisinde ağacın kutsallığı vardı. Ağaç Kültü olarak bilinen bu inanç Türklerin yaşamında her daim hüküm sürmüştür. Meyvesi, yaprakları, kabukları, elyafı, tahtası, rengi, gölgesi ve ateşi doğuran bir kaynak oluşu gibi çeşitli faydalarından ötürü kutsallaştırılmıştır. Ayrıca ağaçlar, belirli bir bölgede köklenip yerleşen ve göçebelik bilmeyen varlıklardır. Bu özellikleriyle **“Vatan”** anlamı ve idealini de sembolize eder.

Türkler, İslam’dan evvelki Orta- Asya folklorunda ağacı, kutsal bir varlık olarak sevdikleri gibi, İslam dini inançlarıyla da bu sevgilerini

bir kat daha arttırmışlardır. Osmanoğulları'nın ilk devirlerinde Osman'ın Şeyhi Edebalî'nin evinde gördüğü söylenen meşhur “**ay ve ağaç**” rüyası da, Asya Türk efsanelerinin devamı niteliğindedir denebilir.

İstanbul diğer şehirlerden çok farklı olarak gerek kültürel gerekse görünüş itibariyle sahip olduğu kendine has bir estetiğiyle yerli ya da yabancı birçok yazar, şair ve ressama ilham kaynağı olmuştur.

İstanbul maddi ve manevi her şeyle bir bütündür. Asırlarca bu şehre sahiplik yapmış farklı medeniyetlerin bıraktığı kültürel izler onun doğal yapısıyla yoğrularak artık bir bütünlük oluşmuştur.

İstanbul estetiğinin oluşmasındaki en önemli unsurlardan olan ağaçlar da bu şehrin doğal yapısının vazgeçilmezlerindendir. Belki de İstanbul sokaklarına romantizmi, çekiciliği veren unsurların başında bu yeşillikleri gelirdi. Eskiden, ev kapılarını, bahçe duvarlarını saran asmalar, yol kenarlarında bekleyen çınarlar, meşeler, çeşme başlarında bir genç kız edasıyla süzülen söğütler, mezar başlarını bekleyen serviler, tepeleri tutan ulu çamlar, meyvelerini yollara salan meyve ağaçları İstanbul'un doğal şehir dokusunu oluşturmaktaydı. Tüm bunlar İstanbul'a ayrı bir incelik, zarafet ve sıcaklık vermekteydi. Birçok sokak, mahalle, kimi bitki türlerinin oraya mahsus cinsi ve türü ile, şöhretini kazanır ve o adı taşırdı.

Belki de dünyada sokakları bu kadar ağaç ve çiçek adı taşıyan başka bir şehir daha yoktur. Bu o şehrin insanlarıyla ilgili de bir konudur. İnsanlar tüm bu bitkileri bahçelerine, sokaklarına, muhitlerine dikerek, onlarla yaşayarak, inceliklerini, tabiata, renge âşik oluşlarını ve engin bir ruh taşıdıklarını da göstermişlerdir.

İstanbul'un silüeti sadece camiler, binalar, dağlar tepeler değildir, boğazda bir vapurla giderken görürsünüz ki büyük devasa ağaçlardır aynı zamanda İstanbul'un silüeti.

Halide Edip'in Mor Salkımlı Ev adlı eserinde; “**Küçük kızın bahçesinin üst terasında, başları göğe değer gibi görünen uzun fistiklar,**

akasyalar, aralarında iki tane rüzgâr estikçe kırıtır gibi ipek tüyleri hareket eden pembe beyaz bir gülibrişimi, çiçek açmış yemiş ağaçları, ortalarında bir tane alev çiçekli nar ağacı vardır.” diye anlattığı manzara belki eski İstanbul’da herkesin kendi evinde veya yakınında görebileceği manzaralardı.

Türklerin kutsal olarak kabul ettikleri ağaçlar genel olarak meyvesiz, ulu, açık renkli, gölgeli ve kaba olan ağaçlar olup bunların başında kayın, çam, servi, ardıç ve çınar gelir. Bu ağaçları gerek sembolize ettikleri manalar, gerek etraflarında oluşturulan kültürel değerler dolayısıyla sıralamak mümkündür;

Çınar: Kökü, gövdesi, dalları sağlam, güzel yapraklı bir ağaçtır. Çınar iri gövdesi, şemsiye gibi açılan dalları, el el yapraklarıyla ululuğu ve kalıcılığı hatırlatır. Türk toplumunda hükümdarlık, devamlılık, sahiplik ve güç kazanma sembolüdür. Ayrıca çınarla devletin bahtı arasında bağ kurulduğu gibi, çınarla çocuk arasında da bir bağ söz konusudur. Çocukların uzun ömürlü ve dallı budaklı olması, nesillerinin kıyamete kadar devam etmesi için aileler yeni doğan çocukları adına çınar dikerler. Çınarlar **“ulu ağaç”, “gaba ağaç”** ünvanlarıyla da anılır. Masalarda şehzadelerin atlarını bağladıkları, dibindeki pınardan su içtikleri bu ağaçlar, nurun, aydınlığın, sembolleridir. Çınar Osmanlı’nın sembolüdür. Çınar İstanbul’da genellikle bir mabed, bir türbe veyahut da bir çeşmeyle yan yana gelerek ebedi bir dostluk kurarlar. Çınar bir bekçi edasıyla ulu bir hal alıp yüzyıllarca bu dostlarını korur ve gölgelendirir. **İstanbul’un belli başlı çınarları Uyuyan çınar, Eyüp, Alemdar, Beykoz, Sultanahmet, Topkapı, Atik Valide, Çengelköy, Bebek, Mihrimah Sultan camii çınarlarıdır.**

Servi: Dilde büyükleri ve güzelleri övmek için bir sıfat, süslemede güzel bir bitki ve motif, ilahiyatta felsefi bir düşünceyi ifade vasıtası, folklorde ise uğur getirici ve koruyucu bir sembol olarak günümüze kadar pek çok kullanılagelmiştir. Servi uzun ömürlü, yeşilliğini daima koruyan, dayanıklı, sert kokulu bir ağaçtır. Devamlı yeşil kalma, dayanıklılık, uzun ömürlülük, güzel şekil ve boyluluk gibi nitelikler,

serviyi bir hayat ve güzellik ve ebedilik sembolü haline getirmiştir. Ayrıca onun daimi yeşilliği ata ruhlarının cennette olduğunu kanıttır. Bununla birlikte bakımının kolaylığı, temizliği, havayı tâdil eden güzel kokusu, kesif dalları vasıtasıyla rüzgârlara ve dış tesirlere karşı koruyuculuk gibi nitelikler ise servinin bir kabristan ağacı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Servi aynı zamanda düzgün boyu ile doğruluğun ve güzel şekli ile de edebiyat ve sanatın bir ilham kaynağı olmuştur.

Yanlış bir şekilde mezarlık ağacı olarak bilinen servi aslında eski İstanbul'un dekoratif unsurlarından biridir. Eski İstanbul'da mezarlar şehrin içine yapılmaktaydı, bu sayede Türk toplumu yaşama ölümü iç içe geçirerek ölüm düşüncesini sürekli zihinde tutmuşlardır. Buralara serviler dikilmiş ve bu sayede servi toplulukları oluşturulmuştur. **İstanbul'daki başlıca servilikler; Karacaahmet Mezarlığı ve Edirnekapı Serviliğidir.** Servi kimi zaman bir hüznü de anlatır. Çünkü ince, dik, uzun duruşuyla insanlara hayatta da ölümdede yalnız olduğunu anlatır.

"Servinin dalına yaslanmayasın
Yağan yağmur ile ıslanmayasın
El oğlu dediğin azrail dostu
Yalan sözlerine aldanmayasın" - Eğin yöresine ait bir türkü...

Erguvan: Erguvan genellikle Bizans ağacı olarak bilinmektedir. Onun Hristiyanlığı sembolize ettiği de söylenmektedir. Fakat biz onu artık bir İstanbul ağacı olarak tasavvur ediyoruz. Hüdai nabit bir İstanbul ağacıdır. Bizans'ın da olsa Osmanlı'nın da olsa en nihayetinde o bir İstanbul ağacıdır. Erguvanı İstanbul'un her yerinde görebiliriz. Fakat erguvanla bütünleşmiş bir yer vardır ki o da Boğaziçidir. **Fethi Paşa, Küçük Çamlıca, Papaz Korularında ve Mihrabad'da toplu olarak görülebilir. Ayrıca Yıldız**

Parkı'nda, Yahya Efendi Dergâhı'nda, Emirgan Parkı'nda, Rumeli Hisarı'nda ve Beykoz Burunbahçe'de görülebilir.

Düşünceli yürürken bir yol dönemecinde,
Karşınıza çıkacak beyaz dallarla bahar,
Hatırlatacak size şen çocukluğunuzu
Erguvanlı bir bahçe mor salkımlı bir duvar. - Ziya Osman Saba

Manolya: Manolya, Boğaziçi yalı, köşk bahçelerini süsleyen İstanbul ağaçlarındandır. Genellikle Boğaz kıyılarında sahil boyunca görülebilir. En gösterişli olanlarını **Beylebeyi Sarayı'nın bahçesinde, Vanıköy'de, Kanlıca'da görebiliriz. Ayrıca İhlamur Kasrı'nda, Emirgan- Yıldız Parkı'nda** görülebilir. Manolya yaz kış dökülmeyen cilalı yaprakları ve mevsimi geldiğinde yaprakları arasından nilüfer gibi çiçeklerini gösteren, etrafa hoş kokular saçan bir ağaçtır.

Uzun yıllar bekledim,hakikat oldu rüyam
Koklamaya kıyamam,benim güzel manolyam
Nazlı çiçeğimsin sen,sevdana dayanamam
Koklamaya kıyamam,benim güzel manolyam – Zeki Müren

Çitlembik: Çitlembik de bir yönüyle kutsallık arz eden ağaçlardandır. Bu ağacın da çınar, servi gibi İstanbul'un manevi, tarihi ortamlarında belirli bir ağırlığı vardır. İstanbul'daki çoğu tarihi eserin içinde çitlembik görülebilir. Bunlardan bazılarını sıralamak gerekirse; Beyazıt'ta Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa Camii civarında, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi yanında, İhlamur Kasrı önünde, Topkapı'da Babü's Selam önünde, Fatih Camii'nde, Takkeci İbrahim Ağa Camii'nde ve İstanbul Tersanesi Pavli Adasında çitlembik görülebilir.

Çam: Türk toplumunda **“Dağların kadısı katran, müftüsü çamdır.”** diye bir söz vardır. Bu sözden de anlaşılacağı üzere, Tanrı'nın kutlu ağacı çam, insanlara dini öğreten müftüyle sembolize edilmiştir. Karaçam ve kızılçam erkeği, fıstık çamı kadını temsil eder. **“Tek Çam”, “Kutsal Çam”, “Ulu Çam”, “Top Çam”,** bazen de ataların adıyla anılarak ziyaret edilen çamlar, Tanrı kutunun bulunduğu, her türlü dileğin dilendiği mekânlardır. Çam ağaçlarının bulunduğu yerler, hayır ve adak yapmak, yağmur duası, çocuk, şifa vb. dilekler için ziyaret edilir. İstanbul'da genellikle tepelerde şemsiye gibi, ulu

fıstık çamlarını görebiliriz. Çamlıca, Otağtepe, Kanlıca, Fethi Paşa Korusu, Anadolu Kavağı çamin seyredilebileceği güzel mekânlardır.

Meşe: “Pelit”, “Palamut” diye de adlandırılan meşe, heybetli gövdesiyle kutlu ağaçlardandır. Genelde “Dede”, “Baba” gibi sıfatlarla anılan bu kutsal ağaç, savaşlarda kahramanlık gösteren yiğitlerin, Tanrı katında itibar kazanan erenlerin mekânıdır. Bu nedenle de dilek sahiplerinin sıkça ziyaret ettikleri, yanında namaz kılıp Kur’an okudukları, yeni evlenenlerin salıncak kurup sallandıkları kutlu mekânlardır. İstanbul meşe ağaçlarını, Sultanahmet Meydanı’nda, Ayasofya’da, Yıldız Parkı’nda, Sarıgazi Mezarlığı’nda, Beykoz’da, Çamlıca’da, görebiliriz.

Mimoz: Farklı bir iklimden gelen egzotik bir ağaçtır. Mimoz aslında çalı sınıfından bir bitki gibi görünürken oldukça büyüyerek ağaç sınıfına girer. Mimoz İstanbul’da daha çok Adalar’da görülmektedir. Mimosanın belki de en önemli özelliği İstanbullulara baharın geldiğini haber vermesidir.

Gülibrişim: İran kökenli bir akasya türüdür. Küçük bileşik yaprakları; yaz ortasında açan keskin kokulu, ipek tomarına benzeyen pembe çiçekleri; fasulyeye benzeyen meyveleri vardır.

ÇİÇEKLER

Çiçek belki de tüm dünyada güzelliğin sembolüdür. Zira çiçek her zaman temizliği, saflığı, mutluluğu insanın içine işler. Evrensel bir sevgi olan çiçek sevgisinden Türk toplumu da etkilenmiş tarihi boyunca çiçeğe karşı büyük bir hürmet ve düşkünlük göstermiştir. Türklerde çiçek sevgisi ve düşkünlüğü ilk yurtlarından başlamıştır. Bu düşkünlüğü Türklerin elinden çıkmış kumaşlarda, halılarda, mabetlerde, çeşmelerde, çinilerde, taş, ağaç, maden işlemeciliğinde ciltlemede, şirlerde vb. birçok alanda görebiliriz. En mütevazı Türk evinin bahçesinde birkaç farklı çiçek, evin penceresinde, odasında, sofasında üç beş çiçek saksısı mutlaka vardır.

Osmanlı Türklerinin XIV. ve XV. yüzyılda Bursa ve Edirne’de başlayıp 1453’ten beri de İstanbul’da devam eden bahçeciliğe ve çiçekçiliğe ilgisi gerçekten dikkate değerdir. Çünkü bu ilgi Osmanlı toplumunda bir çiçek kültürünü meydana getirmiş ve bu kültür Avrupa’yı da etkisi altına almıştır. Osmanlı çiçek kültürü Kanuni Sultan Süleyman döneminde gelişmiştir. İstanbul’da çiçek kültürü ve çiçekçilik XVIII yüzyıla kadar altın devrini yaşadı, Lale Devri’nde (1718- 1730) ise doruğa ulaştı. Laleye ve diğer değerli çiçeklere narh (fiyat belirleme) uygulaması da bu dönemdedir. **Eyüp, Kasımpaşa, Haliç kıyıları, Edirnekapı ve Topkapı dışındaki geniş alanlar, Beşiktaş, Üsküdar** en güzel çiçek bahçelerinin bulunduğu alanlardı. Saray törenlerinin çoğunda çiçek eksik olmazdı. Ayrıca İstanbul’a özgü bir çiçek geleneği de her yıl düzenlenen çiçek sergileriydi.

Çiçeğin sağlık açısından kullanımı gerçekten önemlidir zira her çiçek türünün birkaç hastalığa iyi geldiğine inanılıyordu. Bazı kaynaklarda **akıl hastalarının tedavisinde lale, sümbül, gülnesrin, şebboy, karanfil, reyhan**, gibi çiçeklerin kullanıldığı da belirtilmektedir.

Türkler arasında duyguların ifadesinde bir çiçek dili olduğu yabancı yazarlarca da ifade edilmiştir. Portakal çiçeği ümidi, kadife çiçeği ümitsizliği, horozibiği değişmezliği işaret ederdi.

Camilerde, halılarda ve kilimlerde dinin de etkisiyle bol miktarda ağaç ve bitki figürlerini görebiliriz. Özellikle kadın mezar taşlarında çiçekler ve bitkiler bol miktarda figür olarak kullanılmıştır.

İstanbul bahçelerinde yetiştirilmiş olan çiçeklerin başlıcalarına bakmak gerekirse bunlar;

Gül (13 çeşit) Muska, kayısı, Edirne, sakız, yediveren, Rânâ, Zibâ, tarçınî, Nâsır, Sadberk, Van, Mısır.

Sümbül (21 çeşit mavi) Reyhanî, aksak, madrabaz, Silivri, Kandilli, sürme, sulak, bağcı, karabacak, baldırıkara, saçaklı, bozyürek, katırcı, babras, Kürdî, Manisa, Ereğli, acemî, piç, Bosna, Bursa Katmeri,

Sümbül (12 çeşit beyaz ve pembemsi) Sofya, Kavala, Manisa, Şam, Bakras-ı Kürdî, Firenk, taberi, kebir huffaz, Bosna, Habeş, Arap, Karagöz.

Leylak (7 cins) Sultanî, Kırmızı, beyaz, sarı, sarı Hindî, Acem ve Mısır leylakları.

Ful (3 cins) Mısırî, katmer, bahrî.

Yasemin (7 cins) Beyaz, sarı, katmer, Gülnar, şeftali, katmer badem, katmer erik.

Zerrin (18 cins) Lâl'in sarısı, Süleymanî sarısı, şems-i cihan sarısı, arslan sarısı, lâ'li-zâde Süleymanîsi, beyaz livr, damgalı sarı, hilâiyye, Hüseyinî sarısı, Hurşid-i atik sarısı, Deli Ahmed sarısı, iri göz sarısı, keçi pây'i sarısı, mercimek sarısı, bâlâ sarısı, menfur sarısı, beyaz mercan.

Katmer (6 cins) Ada, Altıntaş, Kıbrıs, Tunus, Fas, Girit katmeri.

Lale (20 cins) Devekabağı, beyazlı sarılı kabak, turende karnı, Kefe, eşek lalesi, piç lalesi, morlu ablak, siyah lale, esved Şahî, yeşil lale, rûy-ı şahî, mor lale, benli lale, beyaz Numanî, tuğ-ı Şahî, akburun, turuncu lale, sade sarı, katmer turuncu, kandilli lale.

Arıççeği (13 cins) Tutya, sa'leb, kinalî, şemsî, civan borkü, yer arısı, dürr-i yekta, karga peşmağı, priori, İshordine, İskorçine,

Çiğdem (14 cins) sarı kabak, sarı turende, son çiğdem, Pirid çiğdemi, peyk-i şita (2 çeşit), Habeşî, peyk-i bahar (2 çeşit), lâ'f çiğdem (5 çeşit).

Zülf-i nigâr (3 cins) Al Frengi, ebrû, akbaba zülf-i nigârı.

Susam (17 cins) Nevruz susamı, rizanî susam, kadife susamı, deve boynu, altın susamı (2 çeşit), beyaz ve alaca susam, Beç susamı, Frengi susamı, Habeş, beyaz, çividî, bodur susamı, herdemtaze, kuşkonmaz.

Şakayık (5 cins) Gülgûnî, katmer kırmızı, katmer gülgûnî, sade kırmızı, sade kokarika.

Şebboy (13 cins) Davar şebboyu, menekşe şebboyu, Cezayir menekşesi, al katmer, aksade, misk-i beyaz, mor katmer, mor sade, gülgûnî katmer, sade sarı, katmer sarı, sade beyaz katmer, beyaz sade.

Menekşe (11 cins) Al karışık, mor sade, beyaz katmer, beyaz sade, Cezayir menekşesi, yârim menekşesi, katmerî menekşe, kırmızı karışık, hercaî, Mısır.

Karanfil (17 cins) Rengi güzel, bozuk al, Cafer gülgûnîsi, berber moru, beyaz Çin, Hind, sarı alaca, arabacı karanfili, kazaz karanfili, pirinççi karanfili, şebkûşa, adi karanfil, konak karanfili, katmerli, sakız karanfili, nergis karanfili.

Amberbuy (4 cins) Sarı cedîd, sarı atâk, beyaz cedîd, hurda.

Hüsnüyusuf (5 cins) al, beyaz, kırmızı başlı, alaca başlı, gülâşık.

Gelincik (6 cins) Beya katmer sade, al katmer sade, gülgûnî katmer sade, kırmızı katmer sade, renksiz katmer sade, mor katmer sade.

Nergis (10 cins) katmer sade, salkımlı nergis, haşhaş nergisi, katmer al, gülgûnî nergis, beyaz, kırmızı, mor hezariye.

Yonca (3 cins) Hünkârî, pesend, pisi.

İstanbul açısından birkaç çiçeğe ayrıntılı olarak değinmek yerinde olacaktır. Bunlar;

Lale: Lalenin İstanbul'un sembolü bir çiçek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Lale, Biçimi ile hiçbir türünde vahşi ve yaban, ve hiçbir tonunda iddialı olmayan bir çiçektir. Kendine has inceliği, kibarlığı ve nazlılığı olan bir çiçektir. İstanbul lalesinin çiçeği badem biçiminde, yaprağı hançer biçiminde ve uçları tığ gibi ince ve sivridir. Lale İstanbullularca çok sevilmişti. Padişahından tutun da sokaktaki

vatandaşa kadar herkesin bu çiçeği sevmesindeki sır onun zarıflığının yanında onun kutsal bir yanının da olması denebilir. Nitekim gülün Hz. Muhammed'i temsil etmesine karşılık laleyi de Allah'ın temsili olarak gören bir anlayış vardır. Türkler için, İstanbul için lale ayrıca özel bir anlam taşır ki o da bir devre adını vermesidir.

Gül: Gül de İstanbulluların vazgeçemediği çiçeklerdendir. Sarayların has bahçelerinde, yalı bahçelerinde ve avamın bahçelerinde rahatlıkla çeşitli türlerine rastlanan muhteşem kokusuyla insana ferahlık ve mutluluk veren narin çiçeklerdendir. Birçok edebi eserimizde kullanılmıştır. Gül sevgilinin sembolüdür. O Türk kültüründe özel bir yere sahiptir. Çünkü o Hz. Muhammed ile irtibatlandırılmıştır.

Mor salkım: Güzel kokusu, meyve gibi dolgun taneleri ve ağır rengiyle hoş bir çiçek salkımıdır.

Menekşe: Çeşitli renkleri ve kalp şeklini andıran yapraklarıyla oldukça narin hoş bir çiçektir.

Yıldız çiçeği: Yalınkat yapraklı, katmerli demet demet olan güzel bir İstanbul süsüdür. Güneş seven yıldızçiçekleri sonbaharın güneşsiz günlerine aldırışsız kalır; güneşle birlikte canlanır.

Kasımpatı: Kasımpatı bir güz çiçeğidir. Yapraklarının yeşiline baktığınızda sonbaharı duyumsarsınız. Onun yapraklarında yeşilin farklı tonlarını görürsünüz ama hep solgun yeşiller. Yaprak dökümünün sarısına çalan yeşiller.

Nilüfer: Genellikle saray bahçelerinin büyük havuzlarında hoş bir görüntüyle duran, beyaz su gülü diye de anılan bu çiçek mevsimin ağır ağır kışa evrileceğini anlatırdı.

Eskiden evlere bahçelerden geçilir, çiçeklerin kokuları bahçeden evlere girer, gül, lavanta kokuları hafif bir esintiyle odamıza sofamıza taze bir hava getirirdi. Ama artık apartman yığınları içerisinde görebileceğimiz bahçe, çiçek ve ağaç miktarı minimumda.

G - AĞAÇLAR VE ÇİÇEKLER ZAMANA BAĞLI OLARAK HAYATIMIZIN İÇİNDE BİZİM RUH HALİMİZİ ETKİLERLER

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A
Acıçığdem												
Akşam Sefası												
Alıç												
Altınçanı												
Badem Ağacı												
Begonvil												
Çarkıfelek												
Çığdem												
Erguvan												
Fırça Çalısı												
Filbahri												
Gül												
Hanımeli												
Hatmi												
Hercaimenekşe												
Ihlamur												
Japon Armudu												
Kamelya												
Karanfil												
Karayemiş												
Kardelen												
Kartopu												
Kasımpatı												
Kocayemiş												
Kelebek Çalısı												
Kiraz												
Kumar												
Küpe Çiçeği												

OCAK

Navruz, orkide, yanardöner çiçek açar.

ŞUBAT

Sümbül ve laleler toprak yüzüne çıkar. Badem, Mimosza, Gül, Kış Yasemini, Funda, Kamelya, Safran, Kardelen, Hercai, Çuha ve Nergis çiçek açar.

MART

Avcı Üzümleri, Dün-Bugün-Yarın, Kızılıcıklar, Mimosza, Zambak çiçek açar. Ilık havalara aldanan badem ve erikler gelin gibi çiçeğe donanır. Erguvanlar tomurcuklanır.

NİSAN

Erguvanlar, Kıbrıs Akasyası, Şeftali, Süs Ayvaları, İğdeler, Akasyalar, Avcı Üzümleri, Dün-Bugün-Yarın çiçekler açar. Sümbül, Lale ve Nergislerin yanı sıra Süsenler, Manisa ve Girit laleleri, Hercai ve Çuhalar, Şakayık, Çan Çiçeği, Sümbül, Zambak ve Unutma Beniler hep nisan ayında bahçelerimizi şenlendirirler.

MAYIS

Erguvanlar, Mor Salkımlar, Leylaklar, Süs Ayvaları, Avcı Üzümleri, Dün-Bugün-Yarın, Müge, İğdeler, Akasya, Ortanca, Manolya, Yasemin, Zambak, Sümbül ve Şakayık çiçek açar. Mayıs sonunda zeytin ağaçları çiçeklenir. İstanbul'da iğdeler çiçeklenip ve mis gibi kokarken, ıhlamurlar tomurcuklanır.

HAZİRAN

Kafur ağacı, Saz Akasyası, Ortanca, Yasemin, Gülibrişim, Oya, Manolya, Kelebek Çalıları, Ihlamurlar, İğdeler ve Kestaneler, Lavanta, Zambak ve Filbahri çiçek açar.

TEMMUZ

Hatmi, Saz Akasyası, Oya, Manolya, Yasemin, Ortanca, Kardikenleri, Zambak, Kelebek Çalıları, Ihlamurlar, Kestaneler, Lavanta ve At Kestaneleri çiçeklenir.

AĞUSTOS

Saz Akasyası, Oya, At Kestaneleri, Manolya, Ortanca, Nilüfer, Lavanta, Mine ve Kelebek Çalıları çiçeklerini açar.

EYLÜL

Acı Çiğdem, Gül,
Oya, Akşam
Sefası, Çarkıfelek,
Ortanca, Çiğdem,
Karanfil,
Kocayemiş,
Lavanta, Nilüfer,
Ortanca ve Oya
ağacı halen

çiçeklidirler.

EKİM

Kasımpatı, Kocayemiş, Nilüfer, Acı Çiğdem, Çiğdem halen çiçeklidirler. 2 Ekim Turnaların Göçü, Dünya Kuş Gözlem Günü.

KASIM

Hercai Menekşe, Kasımpatı, Orkide çiçeklenir. Çiğ düşme zamanı

ARALIK

Kocayemiş, Hercai Menekşe, Kamelya, Kardelen, Kasımpatı, Orkide, Yanardöner çiçek açar.

Ğ – FLORADAN KADIN - ERKEK İSİMLERİNE

Kadınlarda (çiçek): Açelya, Akgül, Buket, Çiçek, Çiğdem, Çilek, Çim, Çimen, Defne, Destegül, Fatmagül, Fulya, Filiz, Gül, Gülbahar, Gülben, Gülçin, Güldem, Gülden, Güldeste, Gülen, Gülendem, Gülfem, Gülşah, Gülşen, Gülgün, Gülhanım, Gülistan, Güliz, Gülizar, Güllü, Gülnaz, Gülpembe, Gülriz, Gülsen, Gülsüm, Gülsün, Gülten, Gülin, Güliz, Gülcan, Gülbiz, Ilgın, Itır, İrem, Kamelya, Kardelen, Kiraz, Leyla, Lale, Lalegül, Manolya, Melisa, Menekşe, Müge, Nergis, Nesrin, Nevgül, Nevra, Nilüfer, Nurgül, Oya, Papatya, Selvi, Songül, Süsen, Şengül, Yasemin, Yazgülü, Yurdagül, Zerrin.....

Erkeklerde (ağaç): Burçak, Çınar, Ladin, Pelit, Söğüt, Tayga (orman),

H – ORTASINDAN MEVSİMLER VE FLORA GEÇEN ŞARKILARIMIZ

- Al gonca'yı deremedim, yar yüksekte eremedim
- Artık bu solan bahçede bülbüllere yer yok
- Asmalarda üzüm, yosmalarda gözüm
- Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek
- Bahar geldi gül açıldı, ruhuma neş'e saçıldı
- Baharın gülleri açtı
- Bak yine geçti bahar gül neylesin, neylesin
- Ben gamlı hazan, sense bahar, dinle de vaz geç
- Benim olsan seni bir gül gibi okşar sararım
- Bir bahar akşamı rastladım size, sevinçli bir telaş içindeydiniz.
- Bir demet yasemen, aşkımın tek hatırası
- Bülbülüm gel de dile, söyle benimle bile
- Bülbülün çilesi yanmakmış güle
- Fikrimin ince gülü, kalbimin şen bülbülü
- Gönlümde açmadan solan bir gülsün
- Gül ağacı değilem her gelene eğilem
- Güle sorma o bilmez, aşkı neş'eyi, lale'ye sor, çiğdem'e sor, menekşe'ye sor
- Her mevsim içimden gelip geçersin
- İzmir'in kavakları, dökülür yaprakları
- Karanfil oylum oylum, geliyor servi boylum
- Karşıyaka'da İzmir'in gülü
- Manolyam güzel kuşum, ben sana vurulmuşum
- Menekşe gözlerde hiç vefa yokmuş
- Menekşe kokulu yârim
- Muhabbet bağına girdim bu gece
- Sen sanki baharın gülüsün, sen çiçeğimsin
- Senden bilirim yok bana bir faide ey gül
- Seninle bir sonbahar mevsimiydi tanıştık
- Tel tel taradım sülfünü, tellerine gül bağladım

www.istanbulgezginleri.com

 /IstanbulGezginleri

 /gezginist